

Štruktúra sebahodnotenia a sebahodnotenie adolescentov

Ľubor Pilárik

Katedra psychologických vied, FSVaZ, UKF, Nitra
lpilarik@ukf.sk

Abstrakt

Štúdiá sa zameriava na exploráciu štruktúry sebahodnotenia adolescentov, pričom sa snaží zistiť, ktoré osobnostné charakteristiky dokážu predikovať jednotlivé faktory sebahodnotenia – sebaoponovanie, spokojnosť so sebou a sebaocenenie, identifikované v predchádzajúcej analýze faktorovou analýzou Rosenbergovej škály sebahodnotenia. Výskumnej vzorke 299 študentov stredných škôl sme administrovali Rosenbergovu škálu sebahodnotenia a sémantický diferenciál obsahujúci 48 párov adjektív, ktorými hodnotili pojem JA. Zistili sme, že faktor sebaoponovania bolo možné predikovať na základe dimenzií pesimizmu a nízkej sebaľúbosti. Pre faktor spokojnosti so sebou bola najsilnejším prediktorom dimenzia cieľavedomosti. Tretí faktor sebahodnotenia – sebaocenenie – bolo možné predikovať na základe väčšieho počtu dimenzií. Najsilnejšími prediktormi boli optimizmus a agresivita, ďalej škodoradosť, zodpovednosť, uvoľnenosť a veľkodušnosť.

Kľúčové slová: sebahodnotenie, adolescenti, Rosenbergova škála sebahodnotenia, sémantický diferenciál

Úvod

Formovanie vlastnej sebakoncepcie je jednou z dôležitých tém dospievania. Pred adolescentmi sa vynárajú otázky typu „kto som?“, čo sa odráža na vnímaní vlastnej osobnosti a jej hodnotení.

Sebakoncepcia adolescentov je determinovaná širokým spektrom vplyvov. Rosenberg (1965) ich analýzou identifikoval sebahodnotenie ako výsledok interpersonálneho a sociálneho porovnávania, a zároveň ako výsledok sebahodnotenia na základe pozorovania vlastnej činnosti. Sociálne porovnanie zdôrazňuje, že sebahodnotenie „je čiastočne konsekvenciou individuálneho porovnávania seba samých s inými, a vytvorením pozitívneho alebo negatívneho sebaoponovania“ (Hughes, Demo, 1989).

Rosenberg (1965) pristupoval k sebahodnoteniu ako k jednodimenzionálnej charakteristike osobnosti, čo sa odzrkadlilo v konštrukcii škály RSES (Rosenbergova škála sebahodnotenia), ktorá meria globálne sebahodnotenie. Globálne sebahodnotenie je definované ako pozitívny alebo negatívny postoj k sebe samému ako celku. Pôvodne bola škála vyvinutá pre adolescentov, ale neskôr našla uplatnenie i v iných vzorkách populácie.

Analýze Rosenbergovej škály sebahodnotenia bolo venovaných viacero štúdií, ktorým sa venujeme v predchádzajúcom článku (Pilárik, 2004). Polemiky sa týkali problému možnosti identifikácie

viacerých dimenzií sebahodnotenia, kde na jednej strane stoja zástancovia jednodimenzionálneho chápania sebahodnotenia meraného Rosenbergovou škálou sebahodnotenia (Rosenberg, 1965; Crandal, 1973), pričom dvojfaktorovú štruktúru považujú za artefakt merania, RSES za jednodimenzionálnu a objav dvoch ortogonálnych faktorov za dôsledok štýlu odpovedania. V súčasnosti tento názor prevláda, a to ako na základe konfirmatórnej faktorovej analýzy, tak na základe výsledkov konštruktivej validizácie (Marsh, 1996; Shevlin, Bunting, Lewis, 1995; Carmines, Zeller, 1994; In Osecká, Blatný, 1997). Na druhej strane niektoré ďalšie štúdie operujú so sebahodnotením meraným RSES ako so štrukturovaným na dva či tri faktory (Stolin, 1987; Blatný, Osecká, 1994; Osecká, Blatný, 1997).

V predchádzajúcej štúdií (Pilárik, 2004) sme pomocou faktorovej analýzy skúmali štruktúru RSES. Extrahovali sme tri faktory sebahodnotenia: sebaoponovanie, spokojnosť so sebou a sebaocenenie, ktoré zčasti zodpovedali predchádzajúcim výskumom Stolina (1987) a Blatného a Oseckej (1994), kde základným kritériom rozdelenia položiek bola ich pozitívna a negatívna formulácia.

V predkladanej štúdií nadväzujeme na predchádzajúce zistenia o faktorovej štruktúre sebahodnotenia meraného Rosenbergovou škálou sebahodnotenia (RSES, 1965). Cieľom bude lepšie porozumieť jednotlivým faktorom sebahodnotenia (sebaoponovanie, spokojnosť so sebou, sebaocenenie) z pohľadu atribútov, ktorými sa adolescenti posudzujú. Vychádzame pritom z charakteristík vzťahujúcich sa k hodnoteniu pojmu „JA“, ktoré umožňujú vhlád do vnímania seba samého. Predpokladáme, že posudzovanie pojmu „JA“ sa môže vzťahovať k dimeziám, ktoré štrukturujú sebahodnotenie adolescentov. Zároveň umiestnenie 3 identifikovaných faktorov sebahodnotenia do sémantickej štruktúry hodnoteného pojmu „JA“ poskytne hlbší pohľad na osobnostné charakteristiky, ktoré umožňujú diferencovať dimenzie sebahodnotenia adolescentov.

Metóda

Výskumnú vzorku tvorilo 299 stredoškolských študentov z rôznych typov škôl, z toho 96 chlapcov a 203 dievčat. Priemerný vek výskumnej vzorky bol 17,35 (SD=0,85), pričom rozpätie veku sa pohybovalo od 15 do 19 rokov.

V rámci rozsiahleho projektu¹ boli výskumnej vzorke administrované nasledujúce metodiky:

1. K zisteniu úrovne sebahodnotenia sme použili *Rosenbergovu škálu sebahodnotenia* (RSES, 1965), ktorá obsahuje 10 položiek. Jednotlivé položky sú respondentmi hodnotené na štvorbodovej škále: 1. vôbec nesúhlasím, 2. skôr nesúhlasím, 3. skôr súhlasím, 4. úplne súhlasím. Celkové skóre určuje globálne sebahodnotenie. Jednotlivé 3 faktory sebahodnotenia boli na základe predchádzajúcej štúdií (Pilárik, 2004) sýtené položkami:

- Faktor 1 sebaoponovanie – položky č. 2, 9 a 10;
- Faktor 2 spokojnosť so sebou – položky č. 3, 4 a 5;
- Faktor 3 sebaocenenie – položky č. 1, 6, 7 a 8.

2. *Sémantický diferenciál*, kde respondenti prostredníctvom 48 bipolárnych škál posudzovali pojem „JA“. Pre škálovanie bola použitá sedembodová stupnica.

¹ Príspevok vznikol v rámci grantového projektu VEGA č. 1/3675/06: *Sociálno-psychologické aspekty formovania identity adolescentov*.

Výsledky

V prvej časti analýzy sme sa koncentrovali na párové vzťahy medzi sebaponižovaním, spokojnosťou so sebou, sebaocenením a jednotlivými škálami hodnotenia pojmu „JA“, aby sme získali prvotnú predstavu o vzťahu jednotlivých osobnostných charakteristík k faktorom sebahodnotenia. V tabuľke č. 1 sú uvedené hodnoty Pearsonovho korelačného koeficientu r medzi sebaponižovaním, spokojnosťou so sebou, sebaocenením a škálami hodnotenia pojmu „JA“.

Tabuľka č. 1: Korelácie medzi faktormi sebahodnotenia a škálami hodnotenia pojmu „JA“.

Škály hodnotenia pojmu „JA“	sebaponižovanie	spokojnosť so sebou	sebaocenenie
agresívny - ústupčivý		,177**	-,212**
autoritatívny - podliehavý	,262**	-,144*	-,212**
cieľavedomý - bezcieľny	,276**	-,334**	
citlivý - necitlivý		-,139*	
aktívny - pasívny	,172*	-,269**	
dôsledný - nedôsledný	,142*		
optimistický - pesimistický	,324**	-,205**	-,294**
prajný - skúpy		-,162*	-,141*
statočný - zbabelý	,270**	-,196**	-,168**
silný - slabý	,236**	-,182**	-,202**
úprimný - falošný	,155*	-,207**	
sebaistý - neistý	,260**	-,136*	-,210**
slušný - drzý		-,143*	
veselý - smutný	,271**	-,181**	-,180**
spoľahlivý - nespoľahlivý	,222**	-,228**	
uvoľnený - strojený			-,219**
ľútostivý - škodoradostný			,163*
šľachetný - neprajný		-,148*	
trpezlivý - nedočkavý	,206**		
uvážlivý - prchký	,171*		-,210**
veľkodušný - neprajný		-,244**	-,190**
zodpovedný - nezodpovedný	,239**	-,215**	-,216**
samostatný - závislý	,194**		-,142*
odvážny - zbabelý	,196**		
rozvážny - nerozvážny	,189**	-,225**	-,175**
dobroprajný - nežičlivý		-,246**	

Legenda: ** Korelácia je významná na 0.01 hladine. * Korelácia je významná na 0.05 hladine.

V tabuľke č. 1 uvádzame pre prehľadnosť iba škály a korelačné koeficienty, ktoré boli významné na hladnине 0.05.

Hypotéza o nevýznamnosti korelačného koeficientu sa zamieta iba pre škály hodnotenia pojmu „JA“ prezentovaných v tabuľke č. 1. Ostatné škály použité na hodnotenie pojmu „JA“ majú iba zanedbateľný vzťah k jednotlivým 3 faktorom sebahodnotenia. So sebaoponovaním najtesnejšie súvisí škála pesimizmu, bezcieľnosti, smútku, zbabelosti, podliehavosti, neistoty, nezodpovednosti, nespoľahlivosti a nedočkavosti. Ostatné škály, ktoré majú korelačný koeficient nižší ako 0.2 uvádzame iba v tabuľke č. 1.

S faktorom spokojnosti so sebou súvisí cieľavedomosť, aktivita, dobroprajnosť, veľkodušnosť, spoľahlivosť, rozvážnosť, zodpovednosť, úprimnosť a optimistickosť. Faktor sebaocenenia má najtesnejší vzťah k optimizmu, uvoľnenosti, zodpovednosti, agresivite, autoritatívnosti, sebaiste, uvážlivosti a sile.

Zo skúmaných 48 škál hodnotenia pojmu „JA“ má až 17 škál signifikantný vzťah so sebaoponovaním, 20 škál so spokojnosťou so sebou a 15 škál so sebaocenením. Značná časť zo škál hodnotenia pojmu „JA“ je zároveň zastúpená v dvoch alebo všetkých troch faktoroch sebahodnotenia, čo má za následok, že nedisponujú diferenciálnou schopnosťou vzhľadom na naše výskumné zámery.

Párové korelačné koeficienty nepodávajú úplnú informáciu o lineárnom vzťahu medzi skúmanými premennými. Hodnota korelačného koeficientu je ovplyvnená existenciou prípadných vzťahov medzi prediktormi. K meraniu tesnosti lineárnej závislosti medzi jednou veličinou (v našom prípade faktormi sebahodnotenia) a jedným prediktorom pri vylúčení vplyvu ostatných prediktorov slúži parciálny korelačný koeficient.

Tabuľka č. 2: Hodnoty parciálnych korelačných koeficientov medzi faktormi sebahodnotenia a škálami hodnotenia pojmu „JA“.

Škály hodnotenia pojmu „JA“	sebaoponovanie	spokojnosť so sebou	sebaocenenie
agresívny - ústupčivý		-,231**	-,279**
ohľaduplný - bezohľadný			-,163*
cieľavedomý - bezcieľny		-,171*	
optimistický - pesimistický	,254**		-,274**
čestný - nečestný			-,164**
úprimný - falošný			-,167*
spoločenský - sebaľúby	,215**		
uvoľnený - strojený			-,236**
ľútostivý - škodoradostný			,268*
šetrný - rozhadzovačný		-,239**	
trpezlivý - nedočkavý			-,173*
veľkodušný - neprajný			-,180*
zodpovedný - nezodpovedný			-,198**

Legenda: ** Korelácia je významná na 0.01 hladine. * Korelácia je významná na 0.05 hladine.

V tabuľke č. 2 uvádzame pre prehľadnosť iba škály a korelačné koeficienty, ktoré boli významné na hladine 0.05.

Pri kontrole nepriamych vplyvov medzi jednotlivými škálami hodnotenia pojmu „JA“ sa podarilo redukovať ich vzťahy na jednotlivé faktory sebahodnotenia. Pre faktor sebaponižovania zamietame hypotézu o nevýznamnosti vzťahu na hladine významnosti 0.01 pre škálu pesimizmu a sebaľúbsti. Pre faktor spokojnosti so sebou zamietame hypotézu o nevýznamnosti vzťahu na hladine významnosti 0.01 pre škálu agresivity a šetrnosti a na hladine významnosti 0.05 pre škálu cieľavedomosti. V prípade tretieho faktora sebaocenenia zamietame hypotézu o nevýznamnosti vzťahu na hladine významnosti 0.01 pre škály agresivity, optimizmu, uvoľnenosti a ľútostivosti a na hladine významnosti 0.05 pre škály ohľaduplnosti, čestnosti, úprimnosti, trpezlivosti, veľkodušnosti a zodpovednosti. Uvedenú skutočnosť môžeme interpretovať tak, že pri konštantnej úrovni ostatných škál hodnotenia pojmu „JA“ majú signifikantný vplyv na faktory sebahodnotenia práve uvedené škály.

V poslednom kroku analýzy sa zameriavame na posúdenie veľkosti vplyvu jednotlivých škál hodnotenia pojmu „JA“ na faktory sebahodnotenia a posúdenie vysvetľovacej kapacity uvedeného modelu viacnásobnou regresnou analýzou. Do predkladaného modelu sú zahrnuté škály hodnotenia pojmu „JA“, ktoré sa v predchádzajúcej analýze ukázali byť v signifikantnom vzťahu k faktorom sebahodnotenia.

Tabuľka č. 3: Výsledky regresnej analýzy pre faktory sebahodnotenia.

FAKTORY SEBAHODNOTENIA	R	R²	R²adj	F	p	s
sebaponižovanie	0.373	0.139	0.131	17.066	0.000	1.951
spokojnosť so sebou	0.356	0.127	0.114	10.152	0.000	1.728
sebaocenenie	0.541	0.293	0.257	8.187	0.000	1.847

Legenda:

R = koeficient mnohonásobnej korelácie F = hodnota testovej štatistiky pre celkový F -test

R^2 = index determinácie p = signifikancia pre celý F -test

R^2_{adj} = adjustovaný index determinácie s = štandardná chyba odhadu

Koeficient mnohonásobnej korelácie R hovorí, že v našom prípade existuje mierny (sebaponižovanie a spokojnosť so sebou) až stredne silný (sebaocenenie) vzťah medzi faktormi sebahodnotenia a škálami hodnotenia pojmu „JA“. Zahrnuté škály vysvetlili 13.9% variability sebaponižovania, 12.7% spokojnosti so sebou a 29.3% sebaocenenia. Adjustovaný index determinácie korigujúci vplyv počtu prediktorov na veľkosť indexu determinácie výrazne neznižil vysvetliteľnú variabilitu vo všetkých troch faktoroch sebahodnotenia.

Testová štatistika F testujúca hypotézu o zbytočnosti všetkých prediktorov je zamietnutá na hladine významnosti 0.001, čo znamená, že takmer s istotou zamietame hypotézu o nezávislosti medzi faktormi sebahodnotenia a selektovanými škálami hodnotenia pojmu „JA“.

Tabuľka č. 4: Odhady regresných koeficientov.

<i>FAKTORY</i> <i>SEBAHODNOTENIA</i>		<i>Neštandardizované</i> <i>koeficienty</i>		<i>Štandard.</i> <i>koeficienty</i>	t	p
		B	SE	Beta		
sebaponížovanie	<i>konštanta</i>	9,001	0,328		27,441	0,000
	optimistický- pesimistický	0,437	0,079	0,358	-5,508	0,000
	spoločenský sebaľúby	-0,248	0,085	-0,189	2,909	0,004
spokojnosť so sebou	<i>konštanta</i>	10,814	0,488		22,141	0,000
	agresívny ústupčivý	-0,148	0,083	-0,119	-1,790	0,075
	cieľavedomý bezcieľny	-0,426	0,087	-0,319	-4,886	0,000
	šetrný rozhadzovačný	0,036	0,068	0,035	0,535	0,593
sebaocenoňovanie	<i>konštanta</i>	15,724	0,788		19,966	0,000
	agresívny ústupčivý	-0,399	0,099	-0,275	-4,042	0,000
	ohľaduplný bezohľadný	-0,218	0,132	-0,125	-1,654	0,099
	optimistický pesimistický	-0,351	0,080	-0,278	-4,344	0,000
	čestný - nečestný	0,154	0,132	0,086	1,172	0,243
	úprimný falošný	0,162	0,141	0,088	1,151	0,251
	uvoľnený strojený	-0,259	0,101	-0,167	-2,570	0,011
	ľútostivý škodoradostný	0,304	0,089	0,229	3,424	0,000
	trpezlivý nedočkavý	-0,154	0,078	-0,137	-1,970	0,050
	veľkodušný neprajný	-0,301	0,133	-0,166	-2,263	0,025
	zodpovedný nezodpovedný	-0,275	0,094	-0,206	-2,924	0,004

Legenda:

B = odhad regresného koeficientu

SE = smerodajná chyba odhadu *B*

B = odhad regresného koeficientu v modely so štandardizovanými premennými

t = hodnota testovej štatistiky pre dielči *t*-test

p = *p*-hodnota pre dielči *t*-test

Dielčí t-test pre faktory sebahodnotenia testuje hypotézu, že príslušný regresný koeficient je nulový. Pre faktor sebaponížovania môžeme hypotézu o nulovom regresnom koeficiente zamietnuť pre prediktory škál pesimistický a spoločenský. Pre faktor spokojnosti so sebou môžeme hypotézu o nulovom regresnom koeficiente zamietnuť pre škálu cieľavedomosti. V prípade faktora sebaocenenia zamietame hypotézu o nulovom regresnom koeficiente pre škály agresívny, optimistický, uvoľnený, škodoradosný, veľkodušný a zodpovedný.

Diskusia a záver

Rosenbergova škála sebahodnotenia RSES pôvodne slúži na zisťovanie globálneho vzťahu k sebe. V posledných rokoch sa prejavujú tendencie analyzovať štruktúru sebahodnotenia meraného použitím RSES. V nadväznosti na predchádzajúce zistenia sme sa pokúsili poskytnúť vhľad do osobnostných dimenzií, ktoré sa vzťahujú k jednotlivým faktorom sebahodnotenia: sebaponížovaním, spokojnosťou so sebou a sebaocenením.

Analýza získaných údajov poskytla indíciu, že skúmanie dielčích faktorov sebahodnotenia má svoje opodstatnenie, keďže sa vzťahovali k diferencovaným škálam posudzovania pojmu „JA“. Znamenalo by to skutočnosť, že sebahodnotenie adolescentov merané prostredníctvom škály RSES neodráža iba globálne sebahodnotenie, ale umožňuje pohľad do štruktúry sebahodnotenia.

Faktor sebaponížovania, po aplikácii kontroly nepriamych vplyvov, môžeme predikovať na základe dimenzie pesimizmu ($\beta=0.358$; $p<0.001$) a nízkej sebaľúbosti ($\beta=0.189$; $p<0.01$) v hodnotení pojmu „JA“. Sebaponížovanie sa týmto spôsobom spája s očakávaním nepriaznivého priebehu udalostí, negatívneho výsledku a nezvládania stresu. Adolescenti, ktorí dosiahnu vysokú úroveň sebaponížovania, budú mať tendenciu vidieť skôr negatívne aspekty situácií, s ktorými budú konfrontovaní. Zároveň budú v rámci svojich osobnostných črt selektovať a uprednostňovať tie, ktoré sa viažu na negatívne hodnotenie a prehliadať osobnostné črty s pozitívnym konotátom. A to i za predpokladu, že pozitívne a negatívne črty osobnosti budú rovnomerne zastúpené, alebo dokonca, že budú pozitívne črty prevládať.

Pre spokojnosť so sebou ako faktor sebahodnotenia je najsilnejším prediktorom dimenzia cieľavedomosti. Čím viac adolescent vníma seba ako cieľavedomejšieho, tým sa zvyšuje jeho spokojnosť so sebou ($\beta=0.319$; $p<0.001$). Uvedené zistenie indikuje, že spokojnosť so sebou bude najtesnejšie súvisieť s výkonovou motiváciou, schopnosťou vytvárať si mentálne reprezentácie budúcich želaných stavov a mobilizovať sily na zrealnenie vytvorených predstáv. Dimenzia spokojnosti so sebou umožní získanie informácií o postojoch k externým úlohám s aplikáciou do procesu vyučovania alebo pracovnej motivácii.

Tretí faktor sebahodnotenia – sebaocenenie – môžeme predikovať na základe väčšieho počtu dimenzií. Najsilnejšími prediktormi sú optimizmus ($\beta=0.278$; $p<0.001$) a agresivita ($\beta=0.275$; $p<0.001$), ďalej škodoradosť ($\beta=0.229$; $p<0.001$), zodpovednosť ($\beta=0.206$; $p<0.01$), uvoľnenosť ($\beta=0.167$; $p<0.05$) a veľkodušnosť ($\beta=0.166$; $p<0.05$). Napriek tomu, že dimenzia optimizmu (pesimizmu) je signifikantným determinantom i prvého faktora sebaponížovania, v tomto prípade nadobúda nový význam. Jeho vzájomné prepojenie s agresivitou a škodoradosťou vytvára charakteristiku sebahodnotenia, ktorú by sme mohli definovať ako zameranie na aktívne sebaapresadzovanie. Uvedená dimenzia sebahodnotenia bude v porovnaní s dimenziou sebaponížovania reprezentovať konatívnu stránku sebahodnotenia adolescenta. Môžeme vysloviť

hypotézu, že aktívne sebahodnotenie bude najsilnejšie reprezentovať snahu o dosahovanie superiority vo vzťahu k ľuďom alebo k iným skutočnostiam života, pričom morálne hodnoty nebudú v procese hodnotenia alternatív riešení zohrávať dôležitú úlohu. Môže sa jednať o presadzovanie sa na úkor iných ľudí.

Identifikované faktory sebahodnotenia majú teda diferencované vzťahy k dimenziám posudzovania vlastnej osoby. Zatiaľ čo sebahodnotenie sa spája s charakteristikou pesimizmu, ktorý sa zameriava na hodnotenie vlastnej neúspešnosti v budúcnosti, faktor spokojnosti so sebou anticipuje úspešné dosiahnutie stanoveného cieľa. Sebahodnotenie, ktoré zahŕňa najväčší počet prediktorov, je v porovnaní s ostatnými faktormi sebahodnotenia silnejšie determinovaný dimenziou agresivity a môžeme ho charakterizovať aktívnym sebahodnotením.

Štruktúrovanie sebahodnotenia adolescentov na faktory sebahodnotenia, spokojnosti so sebou a sebahodnotenia poskytuje detailnejší pohľad do dimenzií sebahodnotenia. Na druhej strane sa ukázalo, že jednotlivé faktory sebahodnotenia sú silne vzájomne prepojené. Napríklad v prípade dimenzie pesimizmu, očakávanie nepriaznivého priebehu udalosti sa môže prejaviť i v redukcii snahy dosiahnuť cieľ, teda cieľavedomosti. Zároveň sebahodnotenie ako tretí faktor sebahodnotenia je predikovatelný na základe dimenzie optimizmu, teda očakávania priaznivého priebehu udalostí a úspešného výsledku. Dimenzie optimizmu a cieľavedomosti môžu takto vytvárať center pre sebahodnotenie adolescentov ako globálnej charakteristiky a ďalšie dimenzie sebahodnotenia špecifikujú smer, akým je sebahodnotenie prezentované.

Literatúra

BLATNÝ, M., OSECKÁ, L. (1994). Rosenbergova škála sebahodnocení: Struktura globálního vztahu k sobě. *Československá psychologie*, roč. 38, č. 6.

CRANDAL, R. (1973). The Measurement of Self-Esteem and Related Constructs. In Robinson, J.P., Shaver, P.R. (eds.). *Measures of Social Psychological Attitudes*. Revised Edition. Ann Arbor: ISR. s. 80-82.

HUGHES, M.; DEMO, D. (1989). Self-Perceptions of Black Americans: Self-Esteem And Personal Efficacy. *American Journal of Sociology*, 95, č. 1, s. 132 –159.

OSECKÁ, L.; BLATNÝ, M. (1997). Struktura globálního vztahu k sobě: analýza Rosenbergovy škály sebahodnocení – replikace. *Československá psychologie*, roč. 41, č. 6.

PILÁRIK, E. (2004). Analýza Rosenbergovej škály sebahodnotenia. In Poliaková, E.; Šramová, B.; Selvek, P. (eds.). *Zdravie, morálka a sebahodnotenie adolescentov. Zborník z konferencie, Nitra UKF*.

ROSENBERG, M. (1965). *Society and the Adolescent Self-Image*. Princeton: Princeton University Press.

STOLIN, V. (1987). Psychodiagnostika samosoznaniya. In Bodalev, A. A.; Stolin, V. V. (Eds.). *Obščaja psychodiagnostika*. Moskva.

